

Nr 95.

Av herr **Modig m. fl.**, om anslag till främjande av Centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet under år 1919 m. m.

I skrivelse till Konungen av den 25 september 1918 har Centralförbundet för nykterhetsundervisning anhållit om proposition till riksdagen dels angående förnyade anslag för år 1920 till främjande av förbundets verksamhet och vissa andra ändamål, dels angående tilläggsanslag för år 1919 till förbundet och till anordnande av pedagogiska utbildningskurser i alkohollära med samhällskunskap och hygien.

Till stöd för denna anhållan har förbundet anfört följande:

Den dyrtid, som på alla områden gjort sig kännbar, har givetvis inverkat även på Centralförbundets verksamhet, i det att utgifterna för olika ändamål, såsom hyror och trycksaker, personalens avlöning m. m., icke kunnat hållas inom samma gränser som förut. Och då förbundets inkomster utgjorts uteslutande av statens anslag samt bidrag ifrån nykterhetsorganisationerna, eventuellt uppkommande överskott från populärvetenskapliga kurser m. m. samt dessa inkomster snarare minskats än ökats, så har Centralförbundets ekonomiska ställning därigenom försvagats. Redan år 1917 uppstod ett underskott å kronor 4,645: 34, vilken summa torde komma att väsentligen ökas under innevarande verksamhetsår. Eftersom förbundets ekonomi under de gångna åren icke medgivit, att några reservfonder avsatts, ser sig styrelsen ingen möjlighet att för framtiden uppehålla verksamheten, därest icke Eders Kungl. Maj:t, med beaktande av nödläget, medverkar till, att statens anslag må kunna i någon mån höjas.

Redan förut har förbundet blivit nödsakat att i viss mån inskränka verksamheten och detta främst i fråga om antalet kurser, och detta ehuru

intresset för denna del av upplysningsverksamheten ingalunda förminskats. Men förbundet har icke ansett sig i stånd att i samma utsträckning som förut iklåda sig den ekonomiska garanti, som varit erforderlig.

Vid uppgörande av staten för år 1919 ha styrelsen och representantförsamlingen nödgats att ytterligare begränsa utgifterna dels genom inskränkning i personalen, dels genom inhiberande av anslaget för nyan-skaffning till centralbiblioteket och utställningen, dels genom vissa andra åtgärder. Trots dessa besparingar, som i och för sig måste menligt inverka på verksamheten, torde det icke låta sig göra att få debet och kredit att gå ihop med de anslag och övriga bidrag, som f. n. stå till förbundets förfogande.

Rörande betydelsen av Centralförbundets fortsatta verksamhet anförde styrelsen i sin förra året ingivna underdåniga ansökan om förnyade anslag följande uttalande av 1914—1915 års nykterhetsundervisningskommitté: »... Då genom vissa förslag, som de sakkunnige i det föregående framlagt, ytterligare arbete skulle påläggas förbundet, hava de sakkunnige velat understryka behovet av denna centrala organisation, som fortfarande bör leda och övervaka det omfattande upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan. De sakkunnige vilja sålunda framhålla förbundets verksamhet såsom förtjänt av fortsatt statsunderstöd, då detsamma spelar en betydande roll genom att tillhandagå föreningar och myndigheter med upplysningar samt med förmedling av olika undervisningsanordningar.

Nu har Eders Kungl. Maj:t under år 1917 uppdragit åt en ny kommitté att bland annat avgiva nytt förslag rörande nykterhetsundervisningens ordnande. Enär denna kommitté ännu icke avgivit sitt betänkande, saknar styrelsen möjlighet att bedöma, vilken ställning rörande upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan kommittén ämnar att i sitt blivande förslag tillmäta Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Av upplysningar, som under hand kunnat inhämtas, har emellertid styrelsen fått den uppfattningen, att även den nya kommittén ärnar föreslå sådana åtgärder, som påkalla förbundets fortsatta medverkan på nu ifrågavarande område.

Under sådant förhållande och under antagande att Eders Kungl. Maj:t för sin del anser skäl föreligga, att Centralförbundets verksamhet upprätthålles, vågar styrelsen uttala den förhoppningen, att Eders Kungl. Maj:t på ovan anförda skäl skall hos riksdagen förorda dels ett tilläggsanslag för år 1919 med kronor femtusen (5,000), dels ett anslag för år 1920 med kronor femtontusen (15,000). För den händelse denna anhållan vinner Eders Kungl. Maj:ts och Riksdagens bifall och utsikter däri-genom uppkomma för förbundets fortsatta arbete, har styrelsen för av-

sikt att vidtaga åtgärder i syfte att tillföra förbundet det ytterligare tillskott, som kommer att erfordras utöver statsanslaget.»

Vidare anförde förbundet ifråga om tilläggsanslag för de pedagogiska utbildningskurserna under år 1919 följande:

»För anordnandet av sommarkurser i alkohologi och hälsolära med propedeutisk undervisning i kemi, fysiologi och anatomi, ha Eders Kungl. Maj:t och Riksdagen under en lång följd av år anvisat ett årligt anslag å kronor femtiosex tusen (56,000). Detta belopp har beviljats jämväl för år 1919. Sedan beslut härom fattades, har emellertid den grund, efter vilken utgifterna beräknats, blivit i väsentliga punkter rubbad. Främst är det fallet ifråga om biljettpriserna och dagtraktamentena under resan till och från kurserna. Enligt Eders Kungl. Maj:t:s beslut skall reseersättning utgå till kursdeltagarna enligt bestämmelserna för femte klassen i gällande resereglemente. Med iakttagande härav har Centralförbundet vid år 1918 års sommarkurser, för vilka ekonomisk redogörelse kommer att enligt föreskrift lämnas senast den 15 nov. innevarande år, utbetalat kronor 10,294:70, vilken summa med kronor 4,223:10 överstiger motsvarande utgiftspost för år 1917 års sommarkurser. Ökade lokalhyror och höjda pris å undervisnings- och förbrukningsmateriel hava jämväl bidragit till rubbning av de ekonomiska kalkyler, som legat till grund för Eders Kungl. Maj:t:s och Riksdagens beslut rörande statsanslaget för sommarkurserna.

Genom uppkomna vakanser inom en del län, där man icke utsett nödigt antal suppleanter, ävensom genom att vidtaga alla inskränkningar ifråga om anordningarna för kurserna, som över huvud taget varit möjliga, har prisstegringen kunnat motverkas och utgifterna nedbringas. Huruvida härmed förlust å 1918 års sommarkurser har kunnat undvikas, kan f. n. icke bestämt avgöras, enär räkenskaperna ännu icke föreligga avslutade.

Såsom ovan påpekats, har riksdagen på äskande av Eders Kungl. Maj:t redan beviljat kronor 56,000 för sommarkurserna 1919. För samma ändamål hava landstingen och städer, som ej deltaga i landsting — med undantag dock för Malmöhus län och Malmö stad — beviljat bidrag till resp. lärares och lärarinnors dagtraktamenten.

Av skäl, som ovan angivits, torde erfordras ett tilläggsanslag å fyra tusen (4,000) kronor för sommarkurserna 1919, och vågar styrelsen hemställa om Eders Kungl. Maj:t:s medverkan härtill.»

Den kommitté som omnämnes i ovan anförda skrivelse, utgjordes av generaldirektören B. J:son Bergqvist såsom ordförande samt överläraren Nils Helger, förste folkskoleinspektören i Stockholm, fil. d:r Karl Nord-

lund och professor Einar Sjövall med kanslirådr Fr. W. E. Sandberg såsom sekreterare. Denna kommitté har sedermera den 19 oktober 1918 avgivit sitt betänkande med förslag dels rörande omläggning av upplysnings- och undervisningsverksamheten för nykterhetens främjande, dels ock angående åtgärder för motarbetande av missbruk av tobak och kaffe. I detta betänkande yttrade sakkunnige å sid 157—158 om Centraförbundet för nykterhetsundervisning bl. a. följande:

»De sakkunnige hava i det föregående erinrat om nödvändigheten av att staten vid planläggandet av nykterhetsundervisningen rikligt utnyttjar den hänförelse för nykterhetssaken och den samlade erfarenhet i upplysningsarbetets organisation, som äro till finnandes hos nykterhetssällskapen, och att ingen åtgärd vidtages, som lägger hinder i vägen för utvecklande av dessa organisationers initiativkraft och arbetslust. För organisering och ledning av den egentliga nykterhetsundervisningen inom och utom skolan hava de större organisationerna sedan många år varit samman slutna i Centraförbundet för nykterhetsundervisning. Det är huvudsakligen genom denna sammanslutning, som staten för sin upplysningsverksamhet i nykterhetsfrågan hittills stått i samarbete med den organiserade nykterhetsrörelsen.

Förbundets verksamhet, som varit mycket omfattande, har bestått i anordnande av kurser för lärare och ungdomsledare, anskaffande och distribuering av undervisningsmateriel, anordnande av utställningar av dylik materiel, förmedling av föreläsare och undervisare samt utgivande av en tidskrift för nykterhetsundervisning och hälsolära. För bedrivande av denna verksamhet har förbundet åtnjutit avsevärda statsanslag, nämligen: till verksamheten i allmänhet 10,000 kronor, vilket anslag under senare år redovisats å administrationskonto, till de större nykterhetskurserna sammanlagt 56,000 kronor samt till tidskriften 1,500 kronor. Därjämte hava besparingar å anslaget till kurserna fått användas till anskaffande av materiel.

Som villkor för beviljande av anslaget å 10,000 kronor har uppställts fordran, att förbundet från nykterhetskorporationer, kommuner och enskilda erhållit ett tillskott, motsvarande minst lika mycket som statsanslaget. Som villkor för beviljande av såväl detta anslag som anslaget till kurserna har fordrats, att politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid förbundets föreläsningar eller undervisningsarbete förbjudas, att berättelse över verksamheten avlämnas till socialstyrelsen och behörigen styrkta räkenskaper till kammarrätten, så uppställda, att en noggrann kännedom om anslagens användning därav kan vinnas. Vid förnyad an-

sökan om anslag har förbundet haft att foga plan⁵ för verksamheten under kommande arbetsår.

Redan 1914 års sakkunnige hava understrukt behovet av en central organisation att övervaka och leda det omfattande upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan samt framhållit, att förbundets verksamhet vore förtjänt av fortsatt statsunderstöd, då detsamma spelade en betydande roll genom att tillhandagå föreningar och myndigheter med upplysningar samt förmedling av olika undervisningsanordningar.

Även nu förevarande sakkunniga anse, att en livlig samverkan mellan staten och centralförbundet till främjande av en god nykterhetsundervisning bör äga rum. Av vad som anförts på olika ställen i detta betänkande framgår, att de sakkunnige så långt ifrån att vilja lägga hinder i vägen för förbundets arbete fastmera önska en kraftigare utveckling av dess verksamhet. Särskilt bör detta kunna äga rum i fråga om förmedling av föreläsningar samt anskaffande och distribuering av materiel.

Härav följer, att statsbidrag fortfarande bör komma förbundet till godo. På grund av det sjunkande penningvärdet torde det emellertid vara omöjligt för förbundet att uppehålla sin verksamhet ens i nuvarande omfattning, om icke statsanslaget ökas. Då därtill, som nämnts, enligt de sakkunnige, ännu större anspråk komma att ställas på förbundet, torde en höjning av statsbidraget få anses nödvändig. Och de sakkunniga vilja efter att hava tagit kännedom om den utgifts- och inkomststat, som vid förbundets årsmöte uppgjorts, föreslå, att det årliga anslaget till förbundets administration ökas från 10,000 till 15,000 kronor.

Å sid 665—668 i Bilaga till 1919 års statsverksproposition: Åttonde huvudtiteln, Del II, redogör chefen för ecklesiastikdepartementet i punkt 222 bl. a. för det läge, vari frågan om ordnandet av upplysnings- och undervisningsverksamheten för nykterhetens främjande för närvarande befinner sig. Efter denna redogörelse hemställer statsrådet, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande, för ändamålet beräkna under åttonde huvudtiteln på *extra stat* för år 1920 ett anslag, högst, 15,000 kronor.

Vid beräkningen av denna summa har statsrådet tagit hänsyn såväl till de sakkunniges förslag, vari såsom ovan påvisats även ingår förhöjt statsbidrag till Centralförbundet som till framställningar från vissa nykterhetsorganisationers sida om statsunderstöd till högre belopp än de sakkunnige förordat. Däremot ha i tilläggsstaten till riksstaten för innevarande år under åttonde huvudtiteln icke beräknats de tilläggsanslag,

varom Centraförbundet för nykterhetsundervisning gjort framställning i förberörda skrivelse av den 25 september 1918.

Enligt vad som inhämtats torde detta bero därpå, att nämnda framställning ännu icke varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Däremot har under sjätte huvudtiteln sid. 15 punkt 18 beräknats tilläggsanslag för år 1919 till Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling.

Av den redogörelse, som ovan lämnats för Centraförbundets för nykterhetsundervisning ekonomiska ställning, framgår, att förbundets verksamhet icke torde kunna fortgå på ett normalt sätt, därest icke förbundet kommer i åtnjutande av ett tilläggsanslag för innevarande år, som i någon mån kan lindra kristidens tryck. Under sådant förhållande och då ovisshet råder, huruvida någon kungl. proposition i ärendet är att motse, hava vi ansett det angeläget att motionsvis hemställa om ett tilläggsanslag å kronor 5,000, d. v. s. det belopp, varom förbundet anhållit.

Såsom framgår av centraförbundets ovan berörda skrivelse av den 25 september 1918 kunde förbundet för det dåvarande icke bestämt angiva, huruvida det för 1918 anvisade anslaget till de pedagogiska utbildningskurserna för samma år komme att uppvisa brist eller icke. Sedermera har emellertid ekonomisk redogörelse för dessa kurser den 15 november 1918 ingivits till Kungl. Maj:t.

Denna redogörelse utvisade en behållning å kronor 32: 55, som återburits till statskontoret.

Om sålunda brist kunnat undvikas för år 1918, torde man dock få räkna med, att detta näppeligen kan bli förhållandet under innevarande år. De besparingar, som under 1918 ägde rum, möjliggjordes nämligen dels därav att reseersättningar och dagtraktamenten bortföll för åtskilliga kursdeltagare, som uteblevo, emedan de angripits av den s. k. spanska sjukan, dels därigenom att vissa tryckningskostnader kunde inbesparas genom användandet av restupplagor från föregående kurser av de omfattande grundlinjer, som för ett gott resultat av undervisningen äro oundgängliga.

Dessa förutsättningar har man ej att räkna med för innevarande år. Då vidare pappers- och tryckningskostnaderna numera ytterligare ökats liksom ock priserna å undervisnings- och förbrukningsmateriel vid de laborationer och demonstrationer, som äga rum å de vetenskapliga institutionerna i Stockholm och Uppsala, torde det bli ofrånkomligt, att ett tilläggsanslag beviljas, därest kurserna skola kunna i vanlig ordning genomföras.

Vi föreslå sålunda, att riksdagen må ställa ett belopp å kronor 4,000 till Kungl. Maj:ts förfogande att tagas i anspråk för ovannämnda ändamål i den mån sådant befinnes nödvändigt.

Med anledning av vad sålunda anförts få vi hemställa, att riksdagen å tilläggsstaten för år 1919 måtte uppföra

dels ett anslag å kronor fem tusen (5,000) till främjande av Centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet under år 1919,

dels ett anslag å kronor fyra tusen (4,000) att av Kungl. Maj:t tagas i anspråk i den mån sådant prövas nödvändigt för täckande av eventuellt uppkommande brist i det av 1918 års lagtima riksdag anvisade anslaget för pedagogiska utbildningskurser i alkohollära med samhällskunskap och hygien under år 1919.

Stockholm den 21 jan. 1919.

Axel Modig.

J. O. Ödlund.

Alfred Petré.
